

МЕШОВИТА ГРАЃА
Miscellanea
НОВА СЕРИЈА Књ. XLII

ISSN 0350-5650

INSTITUTE OF HISTORY

MISCELLANEA

NEW EDITION Vol. XLII

Editorial board

Mikhail Belov (Russia), Dejan Bulić, Gordana Garić Petrović, Miloš
Ivanović, Andrea Carteny (Italy), Ludmila Kuzmicheva (Russia), Radomir
J. Popović, Biljana Stojić, Liliana Simeonova (Bulgaria), Uroš Tatić,
Gabriella Schubert (Germany)

Editor-in-chief

Radomir J. Popović

Belgrade
2021

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XLII

Редакциони одбор

Михаил Белов (Русија), Дејан Булић, Гордана Гарић Петровић, Милош
Ивановић, Андреа Картени (Италија), Људмила Кузмичева (Русија),
Радомир Ј. Поповић, Биљана Стојић, Лилиана Симеонова (Бугарска),
Урош Татић, Габриела Шуберт (Немачка)

Одговорни уредник

Радомир Ј. Поповић

Београд

2021

Овај број *Мешовите грађе – Miscellanea*
штампан је уз финансијску помоћ
Министарства просвете, науке и технолошког развоја
Владе Републике Србије

САДРЖАЈ

Милица Кисић, Дејана Васић ПОВЕЉА КРАЉА ЖИГМУНДА ГРАДУ КОВИНУ ИЗ 1428. ГОДИНЕ	7
Озрен Косановић ПАБИРЦИ О АКТИВНОСТИМА НОВОБРЋАНИНА БЕРНАРДА НИКОЛИНОГ У РИЈЕЦИ ОД 1458. ДО 1465. ГОДИНЕ	25
Татјана Катић ЗЕАМЕТ ВЛАХА ВУКОВЕ ЗЕМЉЕ 1477. ГОДИНЕ	39
Драгана Амедоски ДУГОВАЊА ЦАРСКОЈ БЛАГАЈНИ НА ИМЕ ЗАКУПА ПРИХОДА ОД ОВЧАРИНЕ, ПОРЕЗА ОД ВЛАХА И ДРУГИХ ПРИХОДА У САНЦАЦИМА КРУШЕВАЦ И СМЕДЕРЕВО (1473-1481. ГОДИНЕ)	61
Александар Јаковљевић, Невен Исаиловић ПОПИС НАХИЈЕ НЕЧВЕН ИЗ 1574. ГОДИНЕ	81
Чедомир Антић ПРВА (ЕНГЛЕСКА) ПЕСМА О КАРАЂОРЂУ	145
Данијел Радовић, Нино Делић СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О СТАНОВНИШТВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ПРЕМА ПОПИСУ 1851/52. ГОДИНЕ ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ ПРУСКОГ КОНЗУЛА У САРАЈЕВУ ОТО БЛАУА	161
Владимир Јовановић РАСПИС О УСТРОЈСТВУ ПОЛИЦАЈНОГ ОДЕЉЕЊА ПОПЕЧИТЕЉСТВА ВНУТРЕНИХ ДЕЛА КНЕЖЕВИНЕ СРБИЈЕ ИЗ 1857. ГОДИНЕ	177

Стојанка Луџија ПРАВИЛА САРАЈЕВСКОГ ЦИОНИСТИЧКОГ ДРУШТВА BENE CI ON	193
Милун Стијовић ИЗВЕШТАЈ О СРПСКИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА У ПРИШТИНСКОМ РЕЈОНУ 1911/1912. ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ	207
Гордана Гарић Петровић, Милић Милићевић НАБАВКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА ЗА СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО НА ОСНОВУ РАТНЕ ОДШТЕТЕ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ	227
Радован Фемић ДВА ПРИМЈЕРА АКТИВНОСТИ ЗЕЛЕНАШКОГ ПОКРЕТА	271
Срђан Милошевић, Владан Јовановић ИЗВЕШТАЈ РУДОЛФА АРЧИБАЛДА РАЈСА О СТАЊУ У МАКЕДОНИЈИ ИЗ СЕПТЕМБРА 1921. ГОДИНЕ	291
Ана Столић СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ О РАДУ КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА Подаци Делфе Иванић (4. II 1957)	341
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ INSTRUCTIONS FOR CONTRIBUTORS	361 XXXX

Милун СТИЈОВИЋ
Историјски институт
Београд

ИЗВЕШТАЈ О СРПСКИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА У ПРИШТИНСКОМ РЕЈОНУ 1911/1912. ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

Анстракт: У раду се доноси извештај о прегледу српских основних школа и рада учитеља и учитељица у Приштинско-управитељском рејону за школску 1911/1912. годину, заједно са припадајућим табелама – статистиком учитеља (са подацима о њима) и статистиком ученика. На основу њих можемо видети основне проблеме у српском школству Приштинског рејона тога времена, сагледати бројност српских ученика и упознати се са учитељским кадром.

Кључне речи: српске школе, Косово и Метохија, Приштина, учитељ, ученик.

Abstract: The paper contains a report on the review of Serbian elementary schools and the work of male and female teachers in the Priština administrative region for the academic 1911/1912 year, including the appertaining tables – the teachers' statistics (with data on teachers) and pupils' statistics. They shed light on the main problems of the Serbian educational system of the Priština region of the time, and on the number of Serbian pupils and characteristics of the teaching staff.

Keywords: Serbian schools, Kosovo and Metohija, Priština, teacher, pupil.

У Државном архиву Србије, у фонду Министарство иностраних дела – Конзулат у Приштини,¹ налази се Извештај о прегледу српских основних школа и рада учитеља и учитељица у Приштинско-управитељском рејону (за 1911/1912. школску годину), чији део су и Статистика ученика-ца и Статистика учитеља-ца Приштинског рејона за 1911/12. школску годину. Извештај је 2. јула 1912. године² написао управитељ српских школа Приштинског рејона Антоније Димитријевић

* milunstijovic@yahoo.com

¹ Државни архив Србије, Министарство иностраних дела, Конзулат у Приштини (несређена грађа).

² Датуми у тексту (и у напоменама) наведени су по новом календару, док су датуми у документима дати као у оригиналу, по старом календару.

и поднео га Епархијској управи у Приштини,³ пошто је, формално, за српске школе на Косову и Метохији, као и у целом Османском царству, била надлежна Црква. Међутим, бригу о унапређењу просветне делатности – отварању нових школа, постављењу, распоређивању и финансирању учитеља, као и о другим питањима у вези са њима, затим о наставном плану и програму, квалитету наставе, уџбеницима и сличном – у то време је, у тајности, водило Министарство иностраних дела Краљевине Србије.⁴ На овај начин је ниво наставе готово достигао ниво наставе у Краљевини Србији, али и довео до повећања броја ученика, јер су раније родитељи сами морали да плаћају учитеље.⁵ Министарство је увело и обавезну годишњу ревизију у школама. На основу једне од њих, спроведене од 15. до 29. маја и од 16. до 23. јуна 1912. године, састављен је и овај извештај.

Извештај који објављујемо, заједно са припадајућим табелама (статистикама), показује неке од основних проблема у српским школама Приштинског рејона тога времена, бројност српских ученика, као и то колико ученика је завршавало разред, колико понављало, а колико их је и зашто напуштало школе (сиромаштво, немар родитеља, однос учитеља према лошијим ђацима, болест). Можемо се упознати и са учитељским

³ Пропратно писмо уз извештај управитеља Димитријевића заведено је у Управитељству Приштинског рејона 4. јула 1912. године под бројем 211, а у Епархијском одбору Рашко-призренске митрополије 5. јула 1912. године под бројем 1631 (заводни печат на полеђини пропратног писма).

⁴ Српске школе у Приштинском рејону биле су у надлежности Српског конзулата у Приштини.

⁵ Више о српском школству у Османском царству у другој половини XIX и почетком XX века видети у: Ј. К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина 1969; Р. Петковић Поповић, В. Шалипуровић, *Српске школе и просвета у западним крајевима Старе Србије у XIX веку*, Прибој 1970; Ђ. Микић, „Ширење српских школа на Косову крајем 19. века и отварање ниже гимназије у Приштини“, *Обележја* 5 (1972) 124–139; В. Зарковић, „Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/06. школску годину“, *Мешовита грађа* 28 (2007) 225–246; М. Стијовић, „Српско школство на Косову и Метохији према извештајима Српског конзулата у Приштини“, *Косовско-метохијски зборник* 4 (2011) 99–112; С. Терзић, *Стара Србија : (XIX–XX век) : драма једне цивилизације : Рашка, Косово и Метохија, Скопско-тетовска област*, Нови Сад–Београд 2012, 481–496; С. Недељковић, *Србија и Косово и Метохија : културно-просветни и национални рад од 1856. до 1897*, Ниш 2012; А. Новаков, *Стубови српске просвете : српске средње школе у Османском царству 1878–1912*, Београд 2017. О српским школама у Приштинском рејону тога времена видети и: Ј. К. Ђилас, „Школа у Грачаници у доба Турака : (1759–1912. г.)“, *Настава и васпитање* 1–2 (1964) 69–76; Ј. К. Ђилас, „Rad srpskih škola i kulturnih ustanova u Prištini i njenoj okolini u 19. i na početku 20. veka“, *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 5 (Zagreb 1969–70) 211–236.

кадром⁶ (извештајем је обухваћено 20 учитеља, од чега је 19 оцењено), квалитетом њиховог рада, њиховом школском спремом, примањима, али и са осталим њиховим делатностима – ван школе.⁷ Налазимо и податке о стању школских зграда и опреме, наставним средствима, као и о условима за рад.⁸

Документа која објављујемо сачувана су у оригиналу, писана мастилом, очувана и читљива. У тексту нисмо вршили правописне нити интерпункцијске интервенције (осим очигледних грешака, као што је изостављена тачка на крају реченице), док су остале интервенције дате у угластим заградама.

⁶ Димитријевић посебно издаја неке учитеље на основу квалитета њиховог рада. Нарочито похвално се изражава о Павлу Чемерицићу, учитељу у Штимњи (Штимљу), који је био заинтересован како за школу тако и за општенародне послове ван школе, те га предлаже за премештај у Сиринићку жупу, где се школује свега 10% деце, како би тамо поправио стање. Похвале упућује и липљанском учитељу Јанићију Ђурђевићу, искусном и изузетном педагогу са 22 године стажа, који, међутим, није био заинтересован за активности ван школе. Издвојио је, по интелигенцији и умешности у раду и учитељицу Милену Недић, која се, по његовим речима, истицала вредноћом, тактичношћу и вештим опхођењем према деци.

⁷ Тако, на пример, видимо да је плата једног од два учитеља са најмање стажа (3 године) износила свега 600 динара, а плата учитеља са највише стажа (22 године) 2.900 динара. Просечан стаж (године службе) учитеља у рејону износио је 10,68 година. Највише учитеља завршило је Призренску богословију (13 од 19 оцењених), с тим што је један од њих завршио и скраћени курс у Београду (Стојан Дајић, учитељ који није оцењен, завршио је Учитељску школу у Београду (А. Новаков, „Стојан Дајић“, *Српски биографски речник*, 3, Д–З, Нови Сад 2007, 61–62)). Петоро учитеља је завршило Учитељску школу у Скопљу, а један Приправну учитељску школу. Свега четворо учитеља је желело премештај. Од 20 учитеља три су биле жене, а 17 мушкарци.

⁸ Неке школске зграде су одговарале својој намени (у Штрпцу, Неродимљу и Гуштерици), док су друге биле (у Прилужју, Феризовићу и Готовуши) „у сваком погледу неудесне и штетне за дечије здравље, те или треба (ако се са тиме може што учинити) извршити знатније оправке, или из темеља подићи нове зграде“. Неким особитим школским намештајем и училима није располагала, по Димитријевићевим речима, ниједна школа, а и наставна средстава су била оскудна.

**Извештај о прегледу српских основних школа
и рада учитеља и учитељица
у Приштинско-управитељском рејону.**

По наређењу Епархијске Управе од 29. IV Бр. 1061 извршио сам ревизију у школама: у Приштини, Феризовићу, Неродимљу, Штимњи, Штрпцу, Готовуши, Липљану, Грачаници, Гуштерици, Добротину, Лапљем-селу и Прилужју.

Тај посао свршио сам у времену од 2. маја па до 16. (по селима), а у Приштини од 3. па до 10. јуна ове године, о чему ми је част поднети свој извештај, који се састоји у следећем:

I

У школама, у којима сам извршио ревизију, радило је свега 20 раденика. Од свих наставника и наставница, једино је остао неоцењен г. Стојан Дајић, учитељ у Феризовићу, који је био без разреда, а водио се је као помоћник управитеља при Феризовићкој школи. Његов рад нисам могао ценити из разлога, што су ми били непознати резултати његова рада и у школи и у општинској организацији, гди је по Општинској уредби имао извесне послове и дужности вршити. Као помоћник управитеља, он је водио једино административни посао, у чему се и састоји искључиво његов рад у току ове године. Но како је и овде овај посао више обилазним путем вршио, то му нисам могао никакву оцену дати, него сам оставио, да Епархијска Управа његов рад цени, а ја имам само толико напоменути, да поред свега овога, а према његовој личној изјави, он није испуњавао ни дужности предвиђене 40. чланом Основних правила. Овај поступак он правда тиме, што су у Феризовићу биле нередовне прилике, због којих је дошао у врло затегнутим односима са члановима там[ошње] општине. По моме мишљењу, ја рачунам, да разлог г. Дајића није оправдавајући и да њега у чисто пословима школским као помоћ[ника] управитеља ништа није могло омести и ако је био у затегнутим односима са члановима општине, изузимајући само то, што би се на тај начин осетио застој у чисто пословима Општинске управе.⁹

⁹ И поред тога што се Димитријевић негативно изразио о Дајићевом раду у самој школи у Феризовићу (Урошевцу), треба напоменути да се Дајић озбиљно бавио националним радом, те имати у виду да управитељ није могао знати за његове евентуалне друге

При оцењивању рада и успеха учитељева, сваки се ревизор у нашим крајевима (бар мало) у неприлици нађе. И ја сам се такође налазио, то се већ може видети из прегледа таблице, јер код неколико њих оцене су дате с једним оправдањем „имајући у виду“ и т. д. Значи, да није било тих сметњи, него да је рад текао без препона, те оцене не би [биле] дате, него друге за један мање, место „одличан“ „повољан“ и т. д. А морају се узети у обзир све те препреке које долазе с разних страна, као што сам то и у свом годишњем извештају навео, нарочито што се односи на чисто унутрашњи рад школски, да уклањање многих препрека зависи и од нас самих.

Да је у опште по нашим школама било више надзора, многе мане и недостатци отклонили би се. Говорило се код нас поодавно о увођењу сталног надзора, у томе смислу, да један стручан надзорник, обилази преко целе године изван број школа (које му се одреде), даје упутства, мотри на ред, рад и тачност и оцењује успех. О тој жељи неможе се у једном извештају опширније говорити.

Истичем само то, да би за наше школе, за што бољи национални наш напредак у опште, сталан стручан надзор био од велике користи.

Мало пре напоменух, да се све неприлике у којима се школа налазила, морају при оцењивању узети у обзир. Сем тога, ја сам и овде гледао на метод учитељев, водио сам рачуна о његовом труду и вољи за рад, нарочито о вољи за усавршењем, мотрио сам како је учитељ распоређивао наставно градиво, чему је обраћао већу пажњу, је ли пређен наставни програм или није, је ли ученичко знање трајно или је површно, је ли у предавањима било очигледности, је су ли ученицима лепо објашњене поједине теже ствари, изражавају ли се ученици слободно и јасно, причају ли пластично, је ли обраћена пажња на поправку језика и т. д. Скупивши све то, ја сам давао једну општу оцену. Некоји ревизори одвајају оцену рада учитељева и оцену успеха. Ја сам полазио од тога становишта да је успех последица рада, и да се то једно од другог неможе одвојити, наравно имајући у виду све друге околности.

На крају испита, ја сам сваком учитељу износио мане и врлине у његовоме раду, у колико се то могло опазити на испиту. Чешће се о неким питањима водила и дискусија.

зататке. Стојан Дајић (Неродимље код Урошевца, 1874 – Бањска код Косовске Митровице, 1936) због свог националног и културног рада био је под сталном присмотром турских власти, а у време Пасјанске афере и хапшен. Био је и члан четничког покрета (од 1903) и један од организатора борбе за ослобођење. Дајић је оставио траг и у националној и у културној историји српског народа. Био је учитељ, писац и преводилац. После ослобођења од османске власти био је и срески начелник, председник општине и народни посланик (А. Новаков, „Стојан Дајић“, *Српски биографски речник*, 3, Д–З, Нови Сад 2007, 61–62).

Учитељи су у опште узевши улагали доста труда и воље за рад, ма да их има неколицина, код којих је врло осетна немарност према послу. Из оцене се у главном види, како је који радио и какав је успех постигао. Тек ипак хоћу нарочито неке да истакнем: Јанићије Ђурђевић, један од најстаријих учитеља у овоме рејону, као такав располаже великим искуством а особито педагошком умешношћу. У раду је у опште одличан,¹⁰ али је на послу ван школе незаинтересован. Павле Чемерикић учитељ у Штимњи, такође је вредан и за школу и за све опште народне послове ван школе. Крста Которчевић и Јован Поповић такође су предани школи, нарави благе, деци приступачни и врло трудољубиви, а одликују се такође својом скромношћу у свима пословима. Од учитељица својом интелигенцијом и умешношћу у раду одликује се Милена Недићева. Особито је вредна, тактична и уме да подеси згодно држање према деци (ради у II разреду). Од оних који су оцењени повољном оценом истичем Василија Орловића, Рајка Вучића, Стевана Деспотовића и Оливеру Кускуновићеву, а Глигорија Ристића, учитеља у Прилуку истичем, да је врло незгодан за школу, премда би могао одлично послужити на послу и раду ван школе. Он је својим радом у школи заслужио скоро неповољну оценоу; што је оцена повољна, заслуга је поглавито његових ученика, који су одиста према ономе, како је и шта је он предавао, доста добро одговарали (деца иначе одрасла и доста бистра). Он апсолутно није показао никакве ревности за унутрашњи рад школски, на све учињене му примедбе, показује савршену равнодушност.

Сви су учитељи активно суделовали у раду приликом избора народних повереника за избор посланика. У нарочитој рубрици, ја сам назначио, ако је који вршио какву дужност ван школе.

II

И ако сам у свом годишњем извештају напоменуо да је у овој школској години несразмерно већи број деце уписат у I разреду према осталим разредима у свима школама, ипак нигде несам нашао за потребно да треба дати другог учитеља сем у с. Неродимљу, гди је апсолутно немогуће са једном учитељском снагом радити.

У статистици о ученицима, ја сам ради лакшег прегледа унео све ученике по разредима без обзира на одељење. Одељења пак било је у Приштини и то: I, II и III одељење I разреда, I и II одељење II разреда.

¹⁰ Подвучено у оригиналу.

Одељења су овако распоређена: Трајко Гапић прво одељење комбиновано са женском децом (48 на испиту), Зорка Викторовићева II одељење комбиновано (46 на испиту), и Стеван Тубић треће одељење у Панађуришту мушких и женских заједно (37 на испиту). Сем тога била су и два одељења II разреда једно у Главној школи (Милена Недићева; на испиту 31 ученик-ца) и друго одељење у Панађуришту (Стеван Тубић; на испиту 15 ученика-ца). У III разреду је радио Крста Которчевић и у IV Јован Поповић.

У статистици, у рубрици „напустило школу“ унесени су и они ученици, који су походили школу све до испита, али нису били на испиту. Таквих је било у Приштини 5 који због болести нису дошли, Феризовићу 1, Гуштерици 12, Добротину 3, Липљану 1, Штрпцу 4, Готовуши 1 и Грачаници 2.

Ма да сам у годишњем извештају навео да јако пада у очи, што много деце напушта школу, ипак сам нашао за потребно да о томе и овом приликом напоменем. У Лапљем селу н. пр. уписато у почетку школске године 98 ученика-ца, напустило је школу 45; у Гуштерици у почетку школске године уписато 100 ученика-ца напустило 40, Добротину уписато 60 напустило 31. У Неродимској школи уписато 90 напустило 34, Штрбачкој, уписато 52 напустило 23 и т. д. На ову овакву појаву већ треба обратити нарочиту пажњу. Има случајева да деца могу напустити школу било због сиромаштине или немарности својих родитеља неводећи озбиљна рачуна о својој деци, али негде ово напуштање долази и због учитеља. То је само случај, где су слабији ђаци, па је учитељ рад да их се опрости пре испита. За то треба да буде већега надзора, те да се воде тачније забелешке о изостајању ученичком и да учитељ увек документом утврди узрок напуштању школе.

Похађање школе од стране оних ученика, који су до краја школске године походили школу било је у главном у свима местима похвално. Ја сам при свакој школи и код сваког учитеља сабирао изостанке оних ученика који су били на испиту, па после гледао колико просечно изостанака долази на једног ученика. Тако: у Приштини долази просечно по седам изостанака на једног ученика (изостанци се рачунају по два дневно, пре и после подне). У Прилушкој 23 изостанка, Лапље-селској 9, Грачаничкој 6, Гуштеричкој 7, Добротинској 6, Липљанској 10, Неродимској 14, Штимљанској 3, Штрбачкој 5, Готовушкој 8 и Феризовићкој школи по 5 изостанака на једног ученика. Узроци изостајања јесу исти који и напуштању.

III

У вези похађања школе а према бројном стању домова у Сиринићској жупи, гди је чист наш елеменат без умешаја народности других елемената а нарочито у Штрпцу и Готовуши, ја сам незадовољан у опште у току ове године био. Н. пр. кад у Штрпцу имамо преко 180 наших домова, а кад се још узме у обзир и то, да село Беревце, које није више удалено од школе од 10 минута (само одваја река Лепенац) а које броји скоро 90 српских домова, онде излази 10% од сто која деца школу посећују. Из свега овога увиђам, да није довољно објашњавано ни од стране учитеља, а још мање од стране свештеника о потреби и важност[и] писмености у данашње доба. Сем тога у Сиринићској жупи наши просветни радници нису ништа учинили бар за ове три године дана у погледу наше општинске организације, премда тамо има највише услова за сваки наш покрет било у погледу чисто просветном или политичком. Један вредан учитељ могао би тамо много учинити, а од г. Милана Ковачевића и Рајка Урошевића немогу се тамо никакве користи очекивати за општу ствар и ако су они домородци. Много више би допринели тамо користи, учитељи, који су родом ван Сиринићске жупе, за то сам мишљења да и једног и другог треба отуда преместити, а на њихова места довести људе, који ће се са више воље и оданости предати и школи и народу и створити више могућности за сваки посао. За овај крај најподеснији би био г. Павле Чемерикић учитељ у селу Штимњу, иначе ослонити се на Ковачевића и Урошевића, који због чисто личне користи нису хтели да се замерају људима, којима не годе наредбе које потичу било из Св[ете] Митрополије или које друге инстанције – неможе се баш ништа учинити, и на тај начин они могу тамо послужити само на штету, а никако на корист наше опште ствари.

IV

Из прегледа о учитељима, види се, да већина учитеља не жели премештај. Стојан Дајић, учитељ у Феризовићу, који због нерасположења у народу, не би требало да и даље тамо остане, изјавио ми је такође у завијеној форми, да не жели премештај за ову годину само због својих домаћих послова. Увиђајући нелагодност између њега и општине, а имајући у виду њихово међусобно неповерење, као и то, да су управитељи и њихови помоћници упућени на што тешње везе са општинама и заједнички рад с њима то у интересу општем предлажем Стојана Дајића за премештај, а на његово место није ни потребан други,

пошто школа у Феризовићу и нема више од 40 ученика, те на тај начин су излишне три радне снаге за школу. За школу је довољна једна учитељска снага, а други учитељ који би био, он би могао сав посао отпраљвати и у фонду и у општини као и на послу ван школе.

Сима Грујић жели премештај у Приштину, наводећи разлоге да је оптерећен са децом и да неможе више да издржи на селу. Овај разлог по мом уверењу није оправдан, а што се тиче његовог премештаја за Приштину немам ништа противу тога, само напомињем толико да за Приштину није подесан нити би га требало постављати у месту гди има више [sic!] број учитеља зато што је завађалица и што у том случају никад не би било мира међу колегијумом. Он је прошле године био Приштински учитељ па је због тога и премештен одавде те не би имало смисла понова га враћати за Приштину.

Василије Орловић жели премештај за Митровицу из разлога што је отуда ожењет и што би се ту налазио у близини својих рођака и одељака, а Вукадина Поповића и Јанићија Ђурђевића на сваки начин би требало из села за варош преместити а могли би се и за управитеље употребити. За Приштину поставити мало јаче учитеље на место Трајка Гапића и Јована Поповића, који ће мало више активности у свима пословима ван школе улагати.

У вези са премештајем Стојана Дајића учитеља из Феризовића кога треба преместити на сваки начин, имам да учиним једну напомену. Често се пута у грађанству и у општини јави незадовољство против учитеља чисто из личних обзира и понекад оно достигне врхунац да је одиста учитељу ту опстанак даљи онемогућен. Међутим учитељ може да буде ту и тачан у дужности, и иначе савестан раденик, да неможете у опште да му у раду нађете никакве кривице. Кад се овако што појави, онда је одиста тешко како да се поступи. За то би убудуће требало настојати, да општине и грађани кад год нешто имају противу својих учитеља, изнесу то у једној образложеној и документованој тужби.¹¹ По тој тужби да се учини извиђај, па тек ако се докаже кривица да се учитељ премести, иначе не.

Гледати даље, да се распоред сврши што пре, да он бар до 15 августа буде саопштен свима учитељима. Није потребно нарочито доказивати, колико се много штети, кад се распоред објављује у новембру или децембру. Ваља водити рачуна не само о интересима школе (ма да је то првенствено), него и о појединим учитељима и њиховим породицама. Шта ће да ради један учитељ са породицом кад добије премештај у сред зиме рецимо из Сенице у Приштину или из Пећи у Нову Варош.

¹¹ Подвучено у оригиналу.

V

Од свих школских зграда најбоља је она у Штрпцу, Неродимљу и Гуштерици. Може се рећи да су потпуно удобне, модерне и да одговарају свима условима за школу, само се ни оне не одржавају увек у најбољем стању. После ових школа долази Лапље селска школа. У Приштини главна школска зграда није у добром стању, треба да се учини доста поправки, па тек колико толико да одговара условима за добру школу.

У Грачаници је школа у манастирском конаку, а школске зграде у Прилужју, Феризовићу и Готовуши и не одговарају никако прописаним условима за школу. Оне су у сваком погледу неудесне и штетне за дечије здравље, те или треба (ако се са тиме може што учинити) извршити знатније оправке, или из темеља подићи нове зграде.

С каквим особитим намештајем и училима не располаже ни једна школа. Столови, столице, клупе, табле и т. д. у већини случајева нису у добром стању. Од наставних средстава и учила имају свуда рачуналке и врло неудесне карте Балканског Полуострва. У Приштини имају Шрајберове природописне слике. Набавци учила и наставних средстава (оних најпотребнији[х]) општине не обраћају скоро никакву пажњу.

Општине су снабдевале школе огревом и осталим што је најпотребније (мастило, хартија и т. д.) изузимајући Приштине гди се је за ове потребе искључиво старао Одбор сиротних ученика и ученица.

Завршујући свој извештај Захвалан на поверењу

19. јуна 1912 год.

Приштина.

Учтив

[потпис] Антоније Димитријевић
управ[итељ] Приш[тинских] школа

Статистика ученика-ца

Разреди	I		II		III		IV		Свега	
	муш	жен	муш	жен	муш	жен	муш	жен	муш	жен
I Приштинска школа										
1. Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	90	41	131	31	21	52	41	10	51	19
2. Напустило школу	9	3	12	1	4	5	3	–	3	1
3. Било на испиту	81	38	119	30	17	47	38	10	48	18
4. Прелазе у стар[ији] раз[ред]	65	30	95	27	13	40	38	10	48	18
5. Понављају	16	8	24	3	4	7	–	–	–	–
II Грачанска школа										
1. Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	24	3	27	5	–	5	7	–	7	7
2. Напустило школу	6	–	6	1	–	1	–	–	–	3
3. Било на испиту	18	3	21	4	–	4	7	–	7	4
4. Прелазе у стар[ији] раз[ред]	16	3	19	4	–	4	6	–	6	4
5. Понављају	2	–	2	–	–	–	1	–	1	–
III Јапље-селска школа										
1. Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	60	12	72	11	4	15	7	1	8	3
2. Напустило школу	32	9	41	1	2	3	1	–	1	–
3. Било на испиту	28	3	31	10	2	12	6	1	7	3
4. Прелазе у стар[ији] раз[ред]	21	3	24	9	2	11	5	1	6	3
5. Понављају	7	–	7	1	–	1	1	–	1	–
IV Јапље-селска школа										
1. Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	60	12	72	11	4	15	7	1	8	3
2. Напустило школу	32	9	41	1	2	3	1	–	1	–
3. Било на испиту	28	3	31	10	2	12	6	1	7	3
4. Прелазе у стар[ији] раз[ред]	21	3	24	9	2	11	5	1	6	3
5. Понављају	7	–	7	1	–	1	1	–	1	–
V Јапље-селска школа										
1. Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	60	12	72	11	4	15	7	1	8	3
2. Напустило школу	32	9	41	1	2	3	1	–	1	–
3. Било на испиту	28	3	31	10	2	12	6	1	7	3
4. Прелазе у стар[ији] раз[ред]	21	3	24	9	2	11	5	1	6	3
5. Понављају	7	–	7	1	–	1	1	–	1	–

	Разреди	I			II			III			IV			Свега		
		мудш	жен	свега	мудш	жен	свега	мудш	жен	свега	мудш	жен	свега	мудш	жен	свега
		IV Гуштеричка школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	59	17	76	9	1	10	6	-	6	8	-	8	82	18	100
2.	Напустило школу	29	6	35	1	-	1	2	-	2	2	-	2	34	6	40
3.	Било на испиту	30	11	41	8	1	9	4	-	4	6	-	6	48	12	60
4.	Прелазе у стар[ији] раз[ред]	23	9	32	8	1	9	3	-	3	5	-	5	39	10	49
5.	Понављају	7	2	9	-	-	-	1	-	1	1	-	1	9	2	11
		V Добротинска школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	38	11	49	6	1	7	2	-	2	2	-	2	48	12	60
2.	Напустило школу	20	5	25	4	1	5	-	-	-	1	-	1	25	6	31
3.	Било на испиту	18	6	24	2	-	2	2	-	2	1	-	1	23	6	29
4.	Прелазе у стар[ији] раз[ред]	12	5	17	2	-	2	2	-	2	1	-	1	17	5	22
5.	Понављају	6	1	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	7
		VI Прилушка школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	22	1	23	9	-	9	4	-	4	-	-	-	35	1	36
2.	Напустило школу	10	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	10
3.	Било на испиту	12	1	13	9	-	9	4	-	4	-	-	-	25	1	26
4.	Прелазе у стар[ији] раз[ред]	8	1	9	9	-	9	4	-	4	-	-	-	21	1	22
5.	Понављају	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4

Разреди	I		II		III		IV		Свега	
	муш	жен	муш	жен	муш	жен	муш	жен	муш	жен
	VII Липљанска школа									
1. Уписао у поч[етку] шк[олске] год[ине]	27	8	35	15	3	18	3	3	6	4
2. Напустио школу	2	2	4	2	1	3	–	–	–	–
3. Било на испиту	25	6	31	13	2	15	3	3	6	4
4. Прелази у стар[ији] раз[ред]	21	5	26	13	2	15	3	3	6	4
5. Понављају	4	1	5	–	–	–	–	–	–	–
	VIII Неродимска школа									
1. Уписао у поч[етку] шк[олске] год[ине]	46	14	60	9	1	10	16	4	20	–
2. Напустио школу	20	6	26	–	–	–	5	3	8	–
3. Било на испиту	26	8	34	9	1	10	11	1	12	–
4. Прелази у стар[ији] раз[ред]	20	6	26	8	1	9	9	1	10	–
5. Понављају	6	2	8	1	–	1	2	–	2	–
	IX Штимљанска школа									
1. Уписао у поч[етку] шк[олске] год[ине]	25	24	49	–	–	–	–	–	–	–
2. Напустио школу	2	5	7	–	–	–	–	–	–	–
3. Било на испиту	23	19	42	–	–	–	–	–	–	–
4. Прелази у стар[ији] раз[ред]	15	11	26	–	–	–	–	–	–	–
5. Понављају	8	8	16	–	–	–	–	–	–	–

	Разреди	I			II			III			IV			Свега		
		муш	жен	свега	муш	жен	свега	муш	жен	свега	муш	жен	свега	муш	жен	свега
		X Феризовићска школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	20	8	28	-	-	-	4	4	8	7	1	8	31	13	44
2.	Напустило школу	4	-	4	-	-	-	-	-	-	1	-	1	5	-	5
3.	Било на испиту	16	8	24	-	-	-	4	4	8	6	1	7	26	13	39
4.	Препазе у стар[ији] раз[ред]	13	8	21	-	-	-	4	3	7	6	1	7	23	12	35
5.	Понављају	3	-	3	-	-	-	-	1	1	-	-	-	3	1	4
		XI Штрбачка школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	28	4	32	3	-	3	8	-	8	9	-	9	48	4	52
2.	Напустило школу	8	1	9	2	-	2	4	-	4	8	-	8	22	1	23
3.	Било на испиту	20	3	23	1	-	1	4	-	4	1	-	1	26	3	29
4.	Препазе у стар[ији] раз[ред]	18	3	21	1	-	1	4	-	4	1	-	1	24	3	27
5.	Понављају	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
		XII Готовушка школа														
1.	Уписато у поч[етку] шк[олске] год[ине]	12	3	15	9	4	13	-	-	-	-	-	-	21	7	28
2.	Напустило школу	4	-	4	-	1	1	-	-	-	-	-	-	4	1	5
3.	Било на испиту	8	3	11	9	3	12	-	-	-	-	-	-	17	6	23
4.	Препазе у стар[ији] раз[ред]	7	2	9	9	3	12	-	-	-	-	-	-	16	5	21
5.	Понављају	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2

Статистика учитеља-ца Приштинског рејона за 1911/12. школску годину

Име и презиме	Место где служи	Какву је школу свршио	Године службе	Годишња плага	У ком је раз- реду радио	Оцена успеха	Је ли вршио какву дужност ван школе	Жели ли премештај
1. Крста Которчевић	Приштина	Призр[енску] богословију	17 год[ина]	1920	у III	одличан	био је члан и деловођа у управи Ђачког фонда	не жели
2. Јован Поповић	"	"	19 год[ина]	1500	у IV	одличан "с обзиром"	није вршио никакову другу дужност	не жели
3. Трајко Гапчић	"	"	8	840	у I	с "обзиром" одличан	био деловођа у фонду "Св[етог] Николе"	не жели
4. Стеван Тубић	"	учит[ељску] школу Скопље	5	840	у I и II	с "обзиром" одличан	био предавач гимнастике "Сокола"	не жели
5. Зорка Викторовићева	"	учит[ељску] шк[олу] Скопље	3	840	у I	повољан	није	не жели
6. Милена Недићева	"	"	3	840	у II	с "обзиром" одличан	није	не жели
7. Јеротије Миленковић	Гуштерца	Призр[енску] богословију	3	600	у I	повољан	није вршио никакову другу дужност	не жели
8. Вукадин Поповић	"	"	15	1500	у II, III и IV	с "обзиром" одличан	био деловођа у општинској управи	не жели
9. Василије Орловић	Добротин	"	8	840	у I, II, III и IV	повољан	био деловођа у општ[инској] управи	жели премештај за Митровицу
10. Рајко Вучић	Грачаница	"	6	840	у I, II, III и IV	одличан с "обзиром"	био деловођа у општ[инској] управи	не жели премештај

Име и презиме	Место где служи	Какву је школу свршио	Године службе	Годишња плата	У ком је реду радио	Оцена успеха	Је ли вршио какву дужност ван школе	Жели ли премештај
11. Јанђије Турђевић	Липљан	Прив. бог. и скраћени курс у Београду	22	2900	у I, II, III и IV	одличан	није вршио никакову другу дужност	не жели премештај
12. Стеван Деспотовић	Неродимље	Призр[енску] богословију	14	1500	у I, II, III и IV	одличан	био деловао у општ[инској] управи	не жели
13. Милан Ковачевић	Штрпце	"	13	1500	у I, II, III и IV	повољан	није вршио никакову другу дужност	не жели
14. Рајко Урошевић	Готовуша	"	10	840	у I, II	повољан	није вршио никакве дужности ван школе	не жели
15. Олвера Кускуновићева	Феризовић	учит[ељску] шк[олу] Скопље	4	840	у II, III и IV	повољан	није	жели за Пријеполје
16. Драгутин Патрногић	"	"	4	840	у I	одличан	био деловао у фонду Св[етог] Уроша	не жели
17. Павле Чемерикић	Штимље	Призр[енску] богословију	19	2400	у I	одличан	суделовао је у свима народним пословима	не жели
18. Глигорije Ристић	Пригужје	приправну учит[ељску] школу	13	1140	у I, II и III	с "обзиром" повољан	суделовао у свима народ[ним] пословима	жели за Вучитрн
19. Сима Грујић	Лапље село	богословију	17	1920	у I, II, III и IV	одличан	није	жели за Пришину

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Архиви – Archives

Државни архив Србије, Министарство иностраних дела, Конзулат у Приштини. [Državni arhiv Srbije, Ministarstvo inostranih dela, Konzulat u Prištini]

Литература – Secondary Works

Đilas J. K., „Rad srpskih škola i kulturnih ustanova u Prištini i njenoj okolini u 19. i na početku 20. veka“, *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 5 (Zagreb 1969–70) 211–236.

Ђилас Ј. К., „Школа у Грачаници у доба Турака : (1759–1912. г.)“, *Настава и васпитање* 1–2 (1964) 69–76. [Đilas J. K., „Škola u Gračanici u doba Turaka : (1759–1912. g.)“, *Nastava i vaspitanje* 1–2 (1964) 69–76]

Ђилас Ј. К., *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина 1969. [Đilas J. K., *Srpske škole na Kosovu od 1856. do 1912. godine*, Priština 1969]

Зарковић В., „Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/06. школску годину“, *Мешовита грађа* 28 (2007) 225–246. [Zarković V., „Raspored učitelja u Raško-prizrenskoj eparhiji za 1905/06. školsku godinu“, *Mešovita građa* 28 (2007) 225–246]

Микић Ђ., „Ширење српских школа на Косову крајем 19. века и отварање ниже гимназије у Приштини“, *Обележја* 5 (1972) 124–139. [Mikić Đ., „Širenje srpskih škola na Kosovu krajem 19. veka i otvaranje niže gimnazije u Prištini“, *Obeležja* 5 (1972) 124–139]

Недељковић С., *Србија и Косово и Метохија : културно-просветни и национални рад од 1856. до 1897*, Ниш 2012. [Nedeljković S., *Srbija i Kosovo i Metohija : kulturno-prosvetni i nacionalni rad od 1856. do 1897*, Niš 2012]

Новаков А., „Стојан Дајић“, *Српски биографски речник*, 3, Д–З, Нови Сад 2007, 61–62. [Novakov A., „Stojan Dajić“, *Srpski biografski rečnik*, 3, D–Z, Novi Sad 2007, 61–62]

Новаков А., *Стубови српске просвете : српске средње школе у Османском царству 1878–1912*, Београд 2017. [Novakov A., *Stubovi srpske prosvete : srpske srednje škole u Osmanskom carstvu 1878–1912*, Beograd 2017]

Петковић Поповић Р., Шалипуровић В., *Српске школе и просвета у западним крајевима Старе Србије у XIX веку*, Прибој 1970. [Petković Popović R., Šalipurović V., *Srpske škole i prosveta u zapadnim krajevima Stare Srbije u XIX veku*, Priboj 1970]

Стијовић М., „Српско школство на Косову и Метохији према извештајима Српског конзулата у Приштини“, *Косовско-метохијски зборник* 4 (2011) 99–112. [Stijović M., „Srpsko školstvo na Kosovu i Metohiji prema izveštajima Srpskog konzulata u Prištini“, *Kosovsko-metohijski zbornik* 4 (2011) 99–112]

Терзић С., *Стара Србија : (XIX–XX век) : драма једне цивилизације : Рашка, Косово и Метохија, Скопско-тетовска област*, Нови Сад–Београд 2012. [Terzić S., *Stara Srbija : (XIX–XX vek) : drama jedne civilizacije : Raška, Kosovo i Metohija, Skopsko-tetovska oblast*, Novi Sad–Beograd 2012]

Milun STIJOVIĆ

**REPORT ON SERBIAN ELEMENTARY SCHOOLS
IN THE PRIŠTINA REGION IN ACADEMIC 1911/1912 YEAR**

Summary

The paper contains a report on the review of Serbian elementary schools and the work of male and female teachers in the Priština administrative region for the academic 1911/1912 year, including the appertaining tables – the teachers' statistics (with data on teachers) and pupils' statistics. The statistics were compiled by the administrator of the Serbian schools of the Priština region Antonije Dimitrijević, based on the schools' review that he carried out beforehand.

The report that we publish here, together with the appertaining tables (statistics), reveals some of the main problems in Serbian schools of the Priština region of the time, and shows the number of Serbian pupils, how many of them completed a grade, how many of them repeated a year, and how many of them left school and why. It sheds light on the teaching staff, the quality of their work, their educational background, income, and their extracurricular activities. Also included are data on the condition of school buildings and equipment, teaching tools, and working conditions.

Чланак примљен: 30. 3. 2021.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 10. 9. 2021.